

Digitální gramotnost

Autorky: Danijela Birt, Jadranka Brkić-Vejmelka, Ines Cvitković Kalanjoš

Máme-li vyjmenovat všechny základní dovednosti, které si dítě musí osvojit před zápisem do první třídy, většina z nás odpoví: čtení a psaní. I když o tom lze jen stěží pochybovat, je třeba zdůraznit, že v dnešním digitálním věku již digitální gramotnost, na jedné straně založená na čtenářské gramotnosti, dostává přednost před těmito základními dovednostmi.

Je důležité objasnit pojem digitální gramotnosti v plném jeho rozsahu. Obecně lze říci, že digitální gramotnost zahrnuje různé pracovní dovednosti, od práce se softwarovými nástroji pro zpracování textu, tabulek a fotografií, přes e-mail, internet a webové prohlížeče, až po aplikace pro tvorbu prezentací a přístup k online komunikačním kanálům, stejně jako všechny další praktické znalosti, které nám pomáhají v přístupu k existujícímu digitálnímu obsahu nebo při vytváření vlastního.

V posledních deseti letech se setkáváme s několika pojmy, které se mohou navzájem nahrazovat nebo spíše doplňovat, které se místy objevují a používají jako synonyma: informační gramotnost, počítačová gramotnost, knihovnická gramotnost, mediální gramotnost, síťová gramotnost a konečně digitální gramotnost (v některých textech se používá termín digitální informační gramotnost). Od roku 1990, kdy deklarace OSN zahájila desetiletý program zaměřený na snížení negramotnosti a zároveň vyvolala a zvýšila zájem o problematiku gramotnosti v kontextu vznikající nové informační společnosti, se mnohé změnilo.

Řada autorů označila v 90. letech 20. století pojem „digitální gramotnost“ jako schopnost číst a porozumět hypertextovým a multimediálním textům. Lanham v této souvislosti používá tento termín jako synonymum pro „multimediální gramotnost“. Podle něj gramotnost v digitálním věku znamená schopnost porozumět informacím, ať už jsou prezentovány jakkoli, a v tomto smyslu digitální gramotnost zahrnuje dovednost dešifrovat obrázky, zvuky atd. stejně jako text. Pro Lanhama je zásadní, abychom si uvědomili rozdíl mezi tištěnou a digitální gramotností (Bawden, 2001, S. 246). Digitální gramotnost odkazuje na způsob čtení a chápání informací, který se liší od toho, co děláme, když si sedneme ke knize nebo novinám. Zjednodušeně řečeno, rozdíl mezi různými typy gramotnosti je dán samotnými médii.

Nejčastěji se používá definice z roku 1989, která definuje informační gramotnost jako schopnost efektivně vyhledávat, vyhodnocovat, přenášet a obecně využívat informace dostupné prostřednictvím široké škály médií, ke kterým dochází ve stále složitějším informačním prostředí. Tato definice je širší než pojmy informační a digitální gramotnost, které jsou v ní obsaženy a které vytvářejí předpoklad pro úspěšné využívání služeb a nástrojů dostupných prostřednictvím informačně-komunikačních technologií (ALA, 1989 podle Novkovic Cvitkovic, Stošić & Belousova, 2018, S. 1091).

Paul Glistler tento pojem zpopularizoval tak, že jej definoval následovně: Schopnost chápat a využívat informace ve více formách ze široké škály zdrojů, pokud jsou prezentovány prostřednictvím počítačů (Martin 2018, s. 18). Podle Glistera existují čtyři základní kompetence digitální gramotnosti, které jsou neměnné v závislosti na technologických změnách: shromažďování znalostí, vyhledávání na internetu, hypertextová navigace a hodnocení obsahu (Bawden, 2001, s. 248). Glistler jde tak daleko, že digitální gramotnost definuje jako „základní životní dovednost“, téměř „dovednost pro přežití“, která je nutná k přežití v digitálním věku, v němž v současnosti žijeme (Martin, 2018, S. 18).

Důležitým prvkem digitální gramotnosti je dovednost využívat dostupné nástroje a kriticky je zpochybňovat při jejich používání. To znamená rozpoznat a využívat nejen jejich sílu, ale také všechny hrozby a slabiny, které s používáním těchto nástrojů přicházejí (Lapat, 2017, S. 50). Právě Glister zdůrazňuje tento segment digitální gramotnosti, který předpokládá kritické porozumění obsahu oproti technické kompetenci, a vyzdvihuje jej jako klíčovou dovednost, když hovoří o digitální gramotnosti (Martin, 2018, S. 18). Z tohoto důvodu považuje digitální gramotnost za životní dovednost. Bezpečnost je nesmírně důležitým aspektem přístupu k digitálnímu obsahu a jeho vyhledávání a je nutné rozvíjet kritické myšlení v této oblasti, abychom úspěšně oddělili obsah, který v danou chvíli potřebujeme. Je nesmírně důležité naučit se vyhledávat bezpečně, jelikož se může stát, že najdeme falešný nebo neověřený obsah.

Kromě umožnění či usnadnění přístupu k obsahu, snazšího zpracování a zpracování informací, měl by mít jednotlivec při vyhledávání, používání a sdílení obsahu vždy na paměti etickou složku. Prohlížení sociálních sítí, hraní her nebo využívání dalších zdrojů sociálního obsahu je jen několik aspektů digitální gramotnosti. Je třeba podotknout, že digitální gramotnost zahrnuje i vytváření vlastního digitálního obsahu, přičemž webové stránky jsou jen jedním z možných typů obsahu, který lze vytvořit. V této souvislosti je digitální gramotnost považována za trvalý a dynamický proces, který závisí na požadavcích jednotlivce. Martin (Martin, 2018, s. 20) zdůrazňuje, že s největší pravděpodobností je závislá na potřebách dané situace: jelikož digitální gramotnost souvisí s digitálními kompetencemi, jedná se o něco, co se obsahově mění, což souvisí s rychlými změnami ve vzdělávacím a technologickém prostředí.

Můžeme říci, že gramotnost je v konečném důsledku relativní pojem, protože stejně jako v případě tradiční gramotnosti není mediální a digitální gramotnost stejná v Rakousku, České republice, Albánii nebo Chorvatsku. Vzhledem k tomu, že žijeme v době, kdy se znalosti v souvislosti s technologiemi rychle mění a vyvíjejí, musíme reagovat stejně, připraveni a rychle, a to vše proto, abychom zpomalili generování zavedených modelů a rozdílů.

Literatura:

Bawden, D. (2001). „Progress in Documentation. Information and Digital Literacies: A Review of Concepts.“ *Journal of Documentation*. 57(2), S. 218-259.

Lapat, G. (2017). Digitalna pismenost pripadnika romske etnicke skupine. *Andragoški glasnik* 21(1-2), S. 49-57.

Martin, A. (2018). Literacies for the Digital Age: preview of Part I. Digital Literacy for Learning. *Facet*. S. 3-25.

Novković Cvetković B., Lazar S. & Belousova, A. (2018). „Media and Information Literacy – the Basis of Applying Digital Technologies in Teaching from the Discourse of Educational Needs of Teachers.“ *Croatian Journal of Education*. 20(4), S. 1089-1114.